

קונטרס

בנין יעקב

פרשת ויגש

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעורך הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספרים

שנת תשפ"א

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס : 02-999-8201

או למייל : GMAIL.COM@3122131

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים : 053-31-53-661 050-41-75-336

בבית שמש : 052-76-30-720

פרשת ויגש

בשעת קיום המצוות יגבה לבו
בדרכי ה'

מדוע הודה יוסף על ששיכח ה' ממנו בית אביו

כתיב (בראשית מא נא) "ויקרא יוסף את שם הבכור מגשה כי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי", הנה בספה"ק (ראה בני יששכר כסלו טבת - מאמר יב) תמהו על כך האיך יתכן לומר כזאת על קדוש ה' כיוסף הצדיק שחלילה ישכח את אביו הקדוש ואת ביתו שבמי ישורון קדושי עליון. וביותר יוקשה מה הוא השבח והטובה בזה ששיכח ה' ממנו את בית אביו, עד כדי כך שאף עשה זכר לטובה הזו וקרא שם מכנו על שם השכחה, ועוד שהרי מצינו שאדרבא לא מש זכרון אביו מנגד עיניו, כמו שאמרו חכמינו ז"ל שנראת לו דמות דיוקנו של אביו והוא שעמדה לו להינצל מן החטא.

היצר מבבל את האדם בטענת מי אתה לגשת
אל הקודש

אמנם יבואר הענין על פי דברי הרה"ק מלובלין זיע"א, דהנה דרכו של היצר הרע לבוא אל האדם בכל מיני דרכים ואופנים שונים כדי לבטלו מעשות רצון השי"ת, ואף כאשר האדם מוכן ומזומן לקיים מצות השי"ת, בא היצר ומבלבלו במחשבות של ענוה ויאוש, ומעלה על ליבו את כל המחשבות ומעשים שנכשל בהם בעבר, וטוען לפניו מי אתה שפל ונבזה לגשת לקיים מצות ה', והרי ידעת

עד כמה רחוק אתה ממדרגות אבותיך ורבותיך, והאיך תרצה להתנהג בדרכי אבותיך כאשר מלולכלך אתה בחטאים ובפשעים.

והסר שטן מלפנינו ומאחרינו

ובעין זה נאמר בשם הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זיע"א שדרך היצר הרע לבא אל האדם כאשר רוצה לעשות מצוה, ומפתה אותו ואומר לו למה לך לעשות המצוה הזו, וכי מה תועלת במצוה זו ולמה לך לעשותה כלל, ואחר כך כאשר האדם מתגבר עליו ואינו שומע לו ועושה המצוה, אזי רוצה היצר להביאו על כל פנים לידי התנשאות, ואומר לו זכור נא איך עשית מצוה גדולה כזו, והרגשת טעם מתיקת המצוה, וכל זה כוונתו להביאו לידי גאות ח"ו שעשה מצוה זו, על זה צריך האדם להזהר שלא ישמע אליו. ועל פי זה פירשו בספה"ק [אמרי יוסף חוקת וראה בהערה] דזהו הפירוש במה שאנו אומרים בברכת השכיבנו 'והסר שטן מלפנינו ומאחרינו', רצונו לומר שנוכל להנצל ממנו בעת שבא בטענותיו קודם עשיית המצוה וזה 'מלפנינו', וגם מה שבא אח"כ אחר עשיית המצוה, וזה ו'מאחרינו' [א]

(א) וז"ל האמרי יוסף (חוקת): ואגב ארשום מה ששמעתי בשם הצדיק הקדוש מוה"ר מאיר זצלה"ה מפרימישלאן שאמר בפירש"י ז"ל לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל וכו', ור"ל כי דרך היצר הרע לבא אל האדם כאשר רוצה לעשות מצוה ואומר לו למה לך לעשות המצוה הזו, וז"ש 'מה המצוה הזאת', ר"ל כי קודם שהאדם עושה המצוה מפתה אותו היצר באומרו, וכי מה תועלת במצוה זו ולמה לך לעשותה כלל, ואח"כ כאשר האדם מתגבר עליו ואינו שומע לו ועושה המצוה, אזי רוצה היצר להביאו על כל פנים לידי התנשאות, ואומר לו ומה טעם יש בה, ר"ל זכור נא איך עשית המצוה גדולה כזה, והרגשת טעם מתיקת המצוה, וכל זה כוונתו להביאו לידי גאות ח"ו שעשה מצוה זו, על זה אמר שלא ישמע אליו וצריך האדם להזהר בזה, וזהו שאמר 'לפיכך כתב בה חקה גזרה היא מלפני', ר"ל קודם שתעשה המצוה תדע שגזרה היא ואתה מוכרח לעשותה, ולא תשמע אל היצר לבטלה, וגם אין לך רשות להרהר אחריה, ר"ל אחר שתעשה המצוה אין לך רשות להרהר בה כנ"ל, שלא תבוא ח"ו לידי פניה וגאות ח"ו עכ"ד ודפח"ח. ובה אמרתי

יוסף ביקש רחמים שבשעת העבודה ישכה ממדריגות בית אביו

וביאור הרה"ק מלובלין זיע"א דיוסף הצדיק עבד את השי"ת בשתי הבחינות דהיינו שמצד אחד השתמש במידת השכחה לשכוח את העבר המחלישו ומרפה ידיו, ולא התפעל כלל מדברי היצר הרע שטען לפניו ראה מי היו אבותיך, ומה שוה עבודתך לעומת עבודת אבותיך ואבות אבותיך, ומי אתה לגשת אל הקודש לקיים מצוותיו יתברך, אלא שכח ודחה מלפניו את זכרון מולדתו ואת כל בית אביו, והתחזק עצמו לגשת אל הקודש לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

ועל זה הדרך מובא בספה"ק שעל אף שיעקב אבינו היתה נפשו קשורה בנפשו ולא הסיח דעתו מבנו האבוד, וכמו שכתוב (בראשית לו לה) "וימאן להתנחם", ואם כן הרי כמים פנים אל פנים היתה נפשו של יוסף הצדיק קשורה בנפשו באהבה וגעגועים, אך בכל זאת בקש יוסף רחמים שבעת עסקו במצוות השי"ת ישכח ממנו כל אהבתו וכל זכרון בית אביו, כדי שלא יהיה לו הזכרון למוקש למנוע אותו מעבודת ה'.

אך לעומת זאת בשעה שבא היצר לדבר על לבו ולהכשילו בחטא, וכן בנוגע להנהגתו והעמידתו האיתנה בשמירת מסורות האבות, לא זזה מתחת ידיו ממה שראה ולמד מבית אביו, אלא אדרבא דמות דיוקנו של אביו עמד למראה עיניו, ולא מש מזכרונו מעלת אבותיו הק', והעלה בדעתו גודל ייחוסו ומעלתו, והאיך שאין מן הראוי שיתעסק בדברים פחותים שאינו לפי כבודו וכבוד משפחתו הכבודה.

שיש לומר בפ"י מה שאינו מתפללין 'זהסר שטן מלפנינו ומאחרינו', ר"ל שנוכל להנצל ממנו בעת שבא בטענותיו קודם עשיית המצוה וזה 'מלפנינו', וגם מה שבא אח"כ אחר עשיית המצוה וז"ש 'ומאחרינו'.

צריך האדם להאמין שכביכול הקב"ה יש לו תענוג מעבודתו

וזוהו יסוד גדול לכל הבא לעבוד עבודתו ית"ש שבשעה שעוסק בתורה ובמצוות, חלילה לעלות על לבו מחשבות פיגול מהעבר. והא לפניך הדרכה נכונה שהאיר לנו בזה הרה"ק בעל התפארת שלמה זיע"א וכה דבריו (שבועות ד"ה ויוצא): דרך הישר לכל האיש הרוצה לגשת אל התורה ועבודה לבל יהיה נתפס ברשת יצר להביא מורך בלבו ממדת העצבות ומרה שחורה ח"ו לאמור מי אתה כי תעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ואתה מלא עון ופשע. רק האדם צריך להתחזק מאד להשליך כל חטאתיו ופשעיו עתה מנגד עיניו בשעת העבודה רק יעשה בשמחה וטוב לבב. עוד כתב שם: שהאדם צריך להיות לו אמונה חזקה בדבר זה שכביכול הבורא ב"ה יש לו תענוג ושמחה מעבודת שלו[ב].

(ב) וז"ל התפארת שלמה (שבועות ד"ה ויוצא משה): הנראה לרמוז בזה דרך הישר לכל האיש הרוצה לגשת אל התורה ועבודה לבל יהיה נתפס ברשת יצר להביא מורך בלבו ממדת העצבות ומ"ש ח"ו לאמור מי אתה כי תעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ואתה מלא עון ופשע. רק האדם צריך להתחזק מאד להשליך כל חטאתיו ופשעיו עתה מנגד עיניו בשעת העבודה רק יעשה בשמחה וטוב לבב. (קהלת ג, א) ועת לכל חפץ לקחת מועד בשעה אחרת בהרהור תשובה בלב נשבר ונדכה אך בשעת העבודה לא העת לזה.

וז"ש (תהלים לד, טו) סור מרע ועשה טוב פי' סור עתה מהרע בעת אשר אתה עושה טוב. ואין מעבירין על המצות. פירוש אין מזכירין העבירות בשעת עשיית המצות. למען תוכל לעשות המצוה בשמחה. וז"ש (תהלים קד, לד-לה) יערב עליו שיחי אנכי אשמח בד' יתמו חטאים מן הארץ כו' פי' שהאדם צריך להיות לו אמונה חזקה בדבר זה שכביכול הבורא ב"ה יש לו תענוג ושמחה מעבודת שלו כמ"ש אנכי אשמח בד' פירוש אביא השמחה בהש"י. לכן יתמו חטאים מן הארץ אינני מעלה בזכרוני עתה כל החטאים ופשעים אשר עשיתי וימחה זכרונם מלבבי עתה.

ביאור ענין קריאת שמע של יעקב בפגשו את יוסף

מדוע קרא יעקב קריאת שמע בפגשו את יוסף

בפרשתן (בראשית מו כט) "ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד", ופירש רש"י - אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע.

ובמפרשים הקשו בזה דלכאורה אם הגיע באותה שעה הזמן לקרות קריאת שמע, אם כן מדוע לא קרא אף יוסף עמו, וכן מנא לן שקרא קריאת שמע - שמע - שמא התפלל.

תירוץ המהר"ל מפראג זי"ע

וראה מה שתירץ בזה המהר"ל בספרו גור אריה (בפרשתן ד"ה ואמרו רבותינו) וכה דבריו: אמנם יש לדעת ענין קריאת שמע שהיה קורא ובוה יתורץ מה שלא היה קורא יוסף קריאת שמע, לפי שכאשר בא יעקב וראה את יוסף בנו מלך, בא בלבו אהבתו ויראתו של הקב"ה איך מדותיו הם טובות ושלמות, ומשלם שכר טוב ליראיו. וזהו מדת החסידים אשר יקרה להם טוב מתדבקים אל הקב"ה על הטובות והאמת שעשה עמהם. וזהו קריאת שמע שבו נזכר ייחוד מלכות שמים (דברים ו, ד) ואהבתו (שם שם ה). וראוי היה לקרות קריאת שמע כאשר בא אליו יוסף אחר הצער הגדול אשר היה לו בעבורו, ועתה ראה אותו מלך, היה אוהב את הקב"ה אשר עושה לו זה, וקבל מלכותו ואהבתו ויראתו, וזהו נכון למבין, ע"כ.

'תמליכוני עליכם' היינו קבלת המלכות ברצון ובנפש חפיצה

ונראה לבאר הענין על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל במסכת ראש השנה (טו ע"א):
אמר הקדוש ברוך הוא, אמרו לפני בראש השנה מלכויות כדי שתמליכוני
עליכם, וכבר האריכו בספה"ק לבאר מהו ענין 'תמליכוני עליכם', דהנה ידוע שאין
מלך בלא עם, דהיינו שלא שייך להיקרות מלך וגם לא שייך כלל ענין המלוכה
רק כשיש עם המכירים במלך ורוצים במלכותו וכולם מסכימים על המלוכה בלב
שלם ובנפש חפיצה, אכן בחינת מושל הוא מחמת שיש לו עוז וממשלה למלוך
להיות מולך מעצמו, אפילו שלא ברצון עבדיו.

והנה עתה בזמן הגלות כביכול הקב"ה נקרא מלך רק על עמו ישראל אשר
מלכותו ברצון קבלו עליהם, וממליכים ומכתירים כבודו יתברך שמו שימלוך
עלינו בבחינת מלכות, מה שאין כן אומות העולם אין להם תבונה להסכים בזה,
ועל כן הקב"ה מושל עליהם בחזקה אפילו שלא ברצונם, ומרומז זאת בכתוב
(תהילים כב כט) "כי לה' המלוכה ומושל בגויים" שאצל עם בני ישראל שקבלו
מלכותו ברצון נקרא הקב"ה בבחינת מלוכה, משא"כ לגבי אומות העולם מושל
עליהם בכפייה [ג].

(ג) כן איתא בספר קדושת לוי (פרשת בשלח) וז"ל: והנה אנו אומרים בתפילתנו בסוף שירה
'כי לה' המלוכה ומושל בגוים' (תהילים כב, כט), ועלו מושיעים בהר ציון והיתה לה'
המלוכה וגו' (עובדיה א, כא). והענין הוא, כי צריכין להבין מה חילוק יש בין מלוכה ובין
ממשלה, מה שהכתוב כופל לשונות כאן. אמנם הענין הוא כך, כי בחינת מלך הוא בדעת
ורצון העם, שכולם מסכימים על המלוכה בלב שלם ובנפש חפיצה. אכן בחינת מושל הוא
מחמת שיש לו עוז וממשלה למלוך להיות מולך מעצמו, אפילו שלא ברצון עבדיו (עי'
אבע"ז בראשית לו, ח).

וזהו פירוש הפסוק 'כי לה' המלוכה'; רצה לומר להבורא המלוכה ודאי שייך, רק שאין אומה
ולשון מכיר בזה, ואין להם תבונה להסכים בזה, רק עתה בזמן הזה אנחנו עמו ישראל
ממליכים ומכתירים כבודו יתברך שמו שימלוך עלינו בבחינת מלכות. וזהו לה' המלוכה;
מדעת ישראל, כנאמר בים ומלכותו 'ברצון' קבלו עליהם כו' (נוסח תפילת יאמת ואמונה), אבל

ההודאה להשי"ת מורה על קבלת עול מלכותו

והנה עבודתינו היא להמליך את הקב"ה עלינו כלשון חז"ל 'שתמליכוני עליכם', והיא על ידי ההכרה ביכולתו יתברך שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וענין זה מתבטא ביותר כאשר האדם נותן הודאה ומשבח את בוראו, כי עצם ההודאה הינה הוכחה שאכן מכיר בטובה שניתן לו, ומכיר ביכולתו ובמלכותו ית', ועל כן נותן הודאה לפניו על כל הטוב אשר גמלו ה', נמצא איפה שההודאה עצמה היא קבלת עול מלכותו שמכיר שהשי"ת בידו כח וגבורה והוא מחיה את כל הבריאה, ואשר על כן מהללו ומשבחו.

נמצינו למדים שכדי לקיים ענין 'שתמליכוני עליכם' באופן הנכון, צריך לשלבו עם ההודאה וההכרה בטובת המקום, ואכן מצינו בתפילת מוסף של ראש השנה בסדר מלכיות, שטרם הזכרת פסוקי המלכיות מתחילים בדברי שבח והודאה ואומרים עלינו לשבח לאדון הכל שלא עשנו כגויי הארצות, ולפי דברינו אין זו הקדמה לסדר מלכיות, אלא היא גופה חלק מקבלת עול מלכותו יתברך עלינו, שמודים ומשבחים לפניו על כל הטובה שעשה עמנו, ואשר שם חלקינו להיות מעבדי ה' ולא שמנו כמשפחות האדמה, ובוה מכריזים אנו בפה מלא שמכירים אנו במלכותו יתב'.

ובן מצינו רבות פעמים בנוסח התפילות שכאשר עוסקים בקבלת עול מלכותו, מזכירים בד בבד גם ענין ההודאה, וכמו שאומר כל בר ישראל בכל בוקר מיד בהקיצו משנתו: מודה אני לפניך 'מלך' חי וקים, כי ההודאה הוא הכרזה על קבלת עול המלכות, וכן תפילת נשמת כל חי שמיוסדת כולה על ההודאה, באה

זמושל בגוים', באומות הוא מושל בחזקה אפילו שלא ברצונם, רק לעתיד כשיעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך 'על כל הארץ' (וכריה יד, ט), אפילו האומות ידעו ויכירו שהוא לבדו מלך עולם, ונהרו אליו כל הגוים' (ישעיה ב, ג), ויתנו לו כתר מלוכה.

דייקא אחר הזכרת פסוקי מלכות "כי לה' המלוכה וגו' והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך" וגו', כי ההודאה והמלוכה ענין אחד הוא.

קריאת שמע של יעקב היתה כעין הודאה ושבה להשי"ת

ובזה יבואר ענין קריאת שמע שקרא יעקב אבינו בפגשו את יוסף בנו, כי כאשר פגש יעקב אבינו את יוסף אחרי אשר נפרד ממנו כ"ב שנה, הנה מיד נתעורר בלבו לתת שבח והודאה להקב"ה על כל הטוב אשר גמלו, וכיון שההודאה היינו קבלת עול מלכותו, ולכן שפיר העת מוכשר ביותר לקרות קריאת שמע שהיא קבלת עול מלכות שמים שלימה. ויתכן לומר שביאר זה נכלל בדברי המהר"ל הנזכר לעיל.

ביאור נוסף מדוע קרא יעקב קריאת שמע בזה השעה

ובחידושי הגר"י (בהוספות פרשת ויגש) מביא שאחד אמר לפני מרן הגר"ח זצ"ל בשם רב אחד, דמה שקרא יעקב אז קריאת שמע, הוא מפני שאת יוסף אהב יותר מכל שאר בניו ואחרי שלא ראהו כ"ב שנים, נתעוררה בקרבו אהבתו אל יוסף ביתר שאת בשעת פגישתו עמו, ואת האהבה הגדולה הזאת רצה למסור להקב"ה, ולכן קרא אז קריאת שמע כדי לחזק בלבו את אהבת ה'.

והגר"ח לא קיבל זאת ואמר, שמדבר על יעקב אבינו כאילו יעקב אבינו היה עומד במדרגתו, והוא מרגיש על עצמו שאצלו זהו נסיון, ודבר גדול לעשות כן, וכי על האבות הקדושים ניתן לומר שהיתה להם אהבה נפרדת לבניהם שאותה היו צריכים למסור להקב"ה, והרי כל אהבתם לבניהם היתה רק מתוך עבודת ה' ואהבתו יתברך.

ואמר הגר"ח דמה שקרא יעקב קריאת שמע באותה העת, הוא משום דירידתו למצרים היתה בציווי ה' שאמר לו 'אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם' (בראשית מו ג), והיה אנוס על פי הדיבור, וממילא היתה ההליכה אצלו

מצוה, והיה פטור ממצוה אחרת משום הדין דעוסק במצוה פטור מן המצוה כדיליף בסוכה (כה ע"א) 'ובלכתך בדרך' בלכת דרך הוא דמחייבת הא בלכת דמצוה פטור, ולכך כל עוד שהיה בדרך היה מחוייב במצוה זו ללכת שמה, והיה פטור אז ממצות קריאת שמע, אבל כשהגיע לגבול מצרים וקיים מצותו שוב מיקרי זה בדרך דרך ולא דרך של מצוה, ממילא נתחייב תיכף בקריאת שמע, ועל כן קרא אז קריאת שמע, אבל יוסף שהיה חייב בקריאת שמע גם קודם, כבר קרא קריאת שמע מיד בזמנה.

מסירות נפש הבאה מתוך צער ושברון לב אינה שלימות של מסירות נפש

ובאופן אחר ראיתי ביאור נפלא בספרי הגה"צ ר' משה וואלפסון שליט"א, דהנה יעקב אבינו באותן כ"ב שנה היה מסובב ביסורי נפש נוראים, והיה שרוי באבל ועצבון, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל על הפסוק "ותחי רוח יעקב אביהם" ששרתה עליו שכינה שפירשה ממנו, כי בעת מכירת יוסף נסתלקה ממנו שכינה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת ל:) אין השכינה שורה לא מתוך עצלות, ולא מתוך עצבות, אלא מתוך דבר שמחה.

ועוד שהרי כל אותן כ"ב שניה היה שרוי בדאגה שמא ח"ו אין מטתו שלימה, וכן אמרו חכמינו ז"ל על הפסוק (בראשית לו לה) "כי ארד אל בני אבל שאולה" שאמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא תן לי אות שלא ארד לשאול, אמר לו הקדוש ברוך הוא סימן זה יהיה בידך שלא ימות אחד מבניך בימך, ועל כן אמר כי ארד אל בני אבל שאולה. וכן כאשר אסרו את שמעון נאמר (שם מג יד) "וכאשר שכלתי שכלתי".

והנה אף שיעקב אבינו בלי שום ספק היה כל ימיו מוכן ומוזמן למסור נפשו על קדושת שמו יתברך, מכל מקום אינו דומה מדריגת מסירות נפש של מי שנמצא ברום המעלה והרחבה ולא יחסר לו כל טוב ברוח ובגשם, ואף על פי כן מתוך אהבתו להשי"ת מוכן הוא לוותר על כל הטוב שבעולם ולמסור נפשו למען כבוד שמו יתברך. לעומת מי שנשבר לבו מחמת היותו מסובב ביסורין,

שמתוך עצבוננו ואפיסת תקוה, לבו נשבר בקרבנו, ועל כן מוכן הוא מפני צרתו למסור נפשו להשי"ת.

יעקב אבינו השתוקק מתי יבוא לידו לקיים מסירות נפש באופן הנעלה

אמנם כאשר פגש יעקב את יוסף וחזרה אליו רוחו הקדוש לעבוד את השי"ת מתוך שמחה של מצוה, ונוכח לראות שלא הפסיד כלום מחלקו בעולם הבא, ואף נמצא הוא ברום המעלה שמטתו שלימה לפני הקב"ה, הנה נודמן לידו להשיג המדריגה הנשגבה של מסירות נפש מתוך הרחבה וטוב לב, שמוכן לוותר על כל הטוב שבעולם כדי למסור נפשו למען כבוד שמו יתברך. ועל כן תיכף מיד בפגשו את יוסף קרא קריאת שמע וקיבל עליו עול מלכות שמים שלימה, כי רצה להשיג המדריגה הנשגבה למסור נפשו למען כבודו יתברך באופן הנעלה ביותר דהיינו שעל אף היותו ברום המעלה ולא חסר דבר, מוכן ומזומן לוותר על כל הטוב שבעולם מפני אהבת הבורא.

